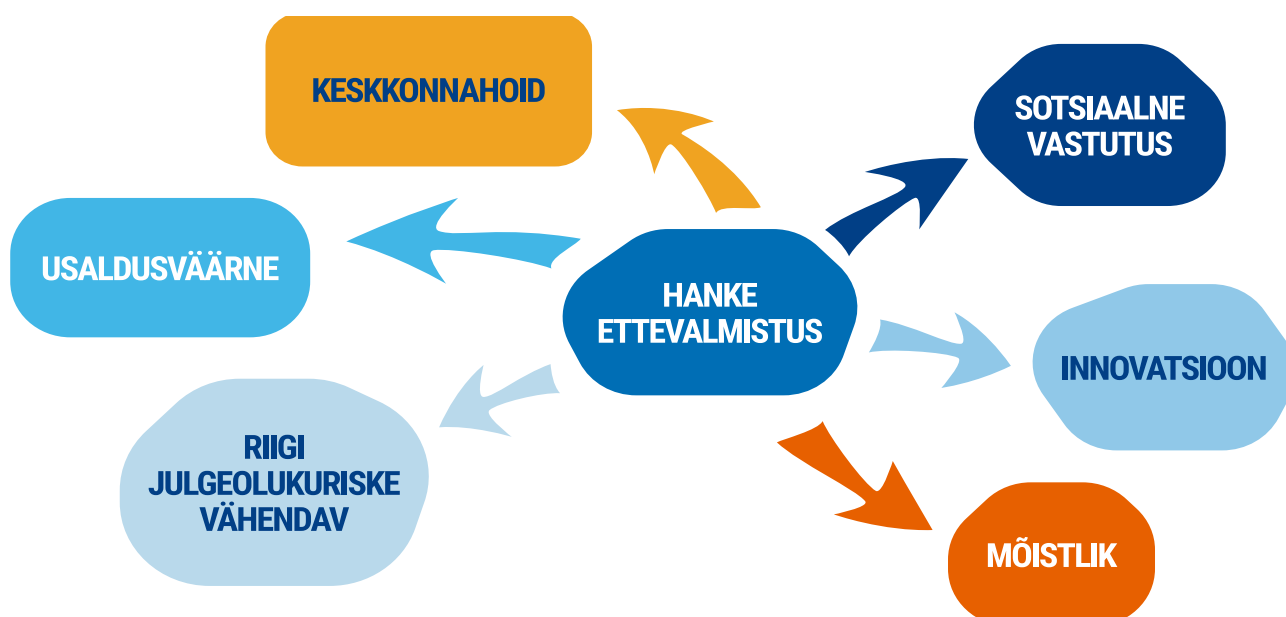

RIIGIHANGETE LÄBIVIIMISE STRATEEGILISED PÕHIMÕTTED

Realiseerime ühise ostujõu kestliku arengu nimel!

1

Kestlikku arengut toetav riigihange on:

USALDUSVÄÄRNE

Õiguskindla ja läbipaistva menetluse kaudu tagame parima tulemuse leidmiseks konkurentsi kaasamise ja usaldusväärse avaliku raha kasutamisel.

KESKKONNAHOIDLIK

Hangime keskkonnahoidlikke lahendusi, et vähendada avaliku sektori tarbimisest tekkivat negatiivset keskkonnamõju.

SOTSIAALSELT VASTUTUSTUNDLIK

Hangime sotsiaalselt vastutustundlikult, et tagada inimestele jätkusuutlikud töövõimalused ja elukeskkond.

INNOVATSIOONI TOETAV

Kasutame riigihankeid innovaatiliste lahenduste soetamiseks, et leida avaliku sektori vajadustele paremaid lahendusi ning toetada Eesti konkurentsivõimet.

RIIGI JULGEOLEKURISKE VÄHENDAV

Vähendades tehnoloogiasõltuvust riikidest, mis võivad kujutada Eestile julgeolekuohtu, suurendame ühiskonna kindlustunnet ja riigi kriisikindlust. Julgeolekuteadlikkuse tõstmise ja riskihindamisega vähendame ohte riigi julgeolekule.

MÕISTLIK

Kvaliteeti väärtustava, majanduslikult soodsa, koostööle orienteeritud ja tõhusalt korraldatud riigihankega tagame parima tulemuse ja ühiskonna rahulolu.

¹ Üleilmsed säästva arengu eesmärgid

RIIHINGE KUI STRATEEGILINE TÖÖVAHEND

Riigihange on vahend nii organisatsiooni enda kui ka laiemalt ühiskondlike eesmärkide saavutamise toetamiseks.

Vastavalt riigihangete seaduse § 2 lg-le 1 on riigihanke eesmärgiks tagada hankija rahaliste vahendite läbipaistev, otstarbekas ja säästlik kasutamine, isikute võrdne kohtlemine ning olemasolevate konkurentsitingimuste efektiivne ärakasutamine riigihankel ning sama § lõike 2 kohaselt arvestatakse riigihangete planeerimisel ja korraldamisel sotsiaalsete kaalutluste, innovatsiooni rakendamise ning keskkonnahoidlike lahendustega.

Riigihangete seadus nimetab ka kõigile riigihangetele kohalduvad üldpõhimõtted², nagu näiteks läbipaistev, kontrollitav ja proportsionaalne tegutsemine, isikute võrdne kohtlemine, konkurentsi ärakasutamine, huvide konflikti vältimine ning rahaliste vahendite säästlik ja otstarbekas kasutamine.

Kuigi riigihangetest on harjutud mõtlema kui õiguslikust sooritusest hankijale vajalike asjade, teenuste või ehitustöö ostmiseks, on riigihanked sellest palju enamat.

Riigihangete potentsiaali kasutamine strateegiliselt on Euroopas viimase kümnendi jooksul kogunud üha enam poolehoidjaid, sest strateegiline riigihangete juhtimine on ennast tõestanud nii majanduslike, sotsiaalsete kui ka keskkonnahoidlike eesmärkide saavutamisel, mis moodustavad kestliku (säästva) arengu tagamise kesksed põhimõtted. Seetõttu on Euroopa Liit³ vastavad regulatsioonid ette näinud ka oma riigihanke direktiivides⁴ ning samad

alused on riigihangete seaduses jõustunud juba aastast 2017.

2015. aasta septembris lepidi globaalselt kokku kestliku arengu eesmärgid (Sustainable Development Goals) järgmiseks 15 aastaks. ÜRO liikmesriikidelt, ka Eestilt⁵, oodatakse poliitika kujundamisel nendest eesmärkidest lähtumist – oluline on, et kõik, mida me teeme, ei teeks maakerale ega siin elavatele inimestele veel rohkem kahju. Kestliku arengu tagamiseks on vajalik leida tasakaal planeedi piiratud ökoloogiliste ressursside ja inimestele heaolu loomise vahel.⁶ Kestlikul arengul on kolm alussammast: majandus, keskkond ja sotsiaalne vastutus.⁷

Eesti 2035 strateegia järgi on aastaks 2050 Eesti konkurentsivõimeline, teadmiste-põhise ühiskonna ja majandusega kliimanetraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada. Säästva arengu eesmärkide elluviimise eelduseks on kultuuri-, sotsiaal-, keskkonna- ja majandusvaldkonna kooskõlaline arendamine. Eestis tehakse teadmispõhiseid otsuseid ning lahendusteede valikul eelistatakse tõhusaid ja uuenduslikke lähenemisviise.

Riigihangete kaudu aastas majandusse suunatav 4-5 mld eurot on maht, mis on avaliku sektori käsutuses olev nõudluspoole instrument, millega kujundada turgu ja panustada muu hulgas Eesti 2035 stra-

² RHS § 3

³ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (2014/24/EL) kohaselt täidavad riigihanked väga olulist rolli Euroopa majanduskasvu strateegia „Euroopa 2020” eesmärkides, kuna riigihanked on üks turupõhistest vahenditest aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu toetamiseks ning aitavad samas tagada, et avaliku sektori rahalisi vahendeid kasutatakse kõige tõhusamalt. Seetõttu on riigihankelid reguleerivate direktiivide eesmärgiks suurendada avaliku sektori kulutuste tõhusust, hõlbustades eelkõige väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEd) riigihangetes osalemist ning võimaldades hankijatel kasutada riigihankelid tulemuslikumalt ühiste ühiskondlike eesmärkide toetamiseks.

⁴ Vt lisa 2

⁵ Säästva arengu eesmärgid: <https://www.riigikantselei.ee/valitsuse-too-planeerimine-ja-korraldamine/valitsuse-too-toetamine/saastev-areng>

⁶ <https://www.terveilm.ee/leht/teabekeskuse-teemad/kestliku-arengu-eesmargid/>

⁷ https://policy.trade.ec.europa.eu/development-and-sustainability/sustainable-development_en

teegia pikaajaliste eesmärkide saavutamisse. Seades soetatavatele esemetele kvalitatiivseid nõudeid, kohandub nõudlusega ka turg ja pakkumine. Seega on nõudluse kujundamise kaudu avalikul sektoril võimalik luua lisaväärtust ja kvaliteeti ühiskonna jaoks ning toetada seeläbi rohepoliitikat (sh ringmajandust), sotsiaalpoliitikat, innovatsioonipoliitikat, majandust ja läbi selle ka riigi ja ühiskonna kestlikku arengut ning heaolu. Ka Eestis on aeg realiseerida riigihangete ostujõust tulenev strateegiline potentsiaal ning toetada meie riigile oluliste eesmärkide

saavutamist, sh keskkonna-, sotsiaal- ja majanduspoliitikat.

Riigihangete strateegiliselt kasutamiseks on vajalik eelkõige saavutada mõtteviisi muutus. Käesolevas dokumendis on kirjeldatud riigihangete läbiviimise strateegilised põhimõtted, seatud eesmärgid ja oodatavad tulemused nende põhimõtete rakendamisest, et toetada hankijaid riigihangete strateegilisel kasutamisel. Strateegilistest põhimõtetest lähtumine aitab meil riigina saavutada hangete kaudu paremaid tulemusi ja avardada vaadet riigihangetele.

OLUKORRA KIRJELDUS

Eesti on 2021. aasta andmete alusel saanud Euroopa Komisjoni poolt koostatavas Ühtse Turu riigihangete valdkonna tulemustabelis, milles hinnatakse riigihankepraktika toimimist Euroopa riikides, ebarahuldava tulemuse mõne tulemusindikaatori osas. Eestis on peamisteks kitsaskohtadeks:

1. üksnes madalaima hinna ja kulu eelistamine hanke võitja väljaselgitamisel,
2. vaid ühe pakkujaga hangete liiga kõrge osakaal ja
3. väljakuulutamiseteta (avaldamisteateta) menetluse liiga sagedas kasutamine.

Näiteks Soomes on nii ühe pakkujaga hangete⁸, madalaima hinna alusel hinnatavate hangete⁹ kui ka avaldamisteateta alustatud hangete¹⁰ osakaalud olnud palju madalamad. Kuigi Eesti on Euroopa mõistes väikese majandusega riik, on meil riigihangetes siiski läbi aastate olnud kesk-

miselt 3,5 - 4 pakkujat ühe hanke kohta. Ühe pakkujaga hangete suur osakaal viitab, et teatud osaga riigihangetest ei suudeta kaasata piisavalt turukonkurentsi. Hindamiskriteeriumite valik sõltub paljuski hangitavast esemest, kuid liigne sõltuvus madalaimast hinnast ja kulust hanke võitja väljaselgitamisel viitab siiski, et hanke eseme omadustest lähtuvalt ei olnud hankijal võimalik alati valida endale sobivaimat eset. Väljakuulutamiseteta menetluse kasutamine on riigihangete seaduses lubatud piiritletud aluste olemasolul, kuid selle menetlusliigi valikuga käib kaasas minimaalse konkurentsitaseme kaasamine. Seega ei ole väljakuulutamiseteta hangete liiga kõrge osakaalu tõttu riigihangetes võitja väljaselgitamisel maksimaalselt ära kasutatud turukonkurentsi ja tagatud läbipaistvust. Konkurentsile avatus ja läbipaistvus on aga üks riigihangete läbiviimise aluspõhimõtteid.

⁸ 2021. aasta EK andmed: Eesti 25%, Soome 14%

⁹ 2021. aasta EK andmed: Eesti 82%, Soome 56%

¹⁰ 2021. aasta EK andmed: Eesti 9%, Soome 3%

Järgnevalt on esitatud Eesti riigihangete valdkonda kirjeldav statistiline taustainfo.

Tabel 1. Riigihangete valdkonna taustainfo (mõjuindikaatorid) ¹¹

indikaator	2020	2021	2022
1 riigihangete osakaal riigieelarve kuludest	43%	30%	39%
2 riigihangete osakaal SKP-st	18%	12%	15%
3 Eesti ressursitootlikkus ¹²	0,71 eur/kg	0,78 eur/kg	N/A
4 ühe pakujaga hangete osakaal	19,6%	23,7%	26,3%
5 väljakuulutamiseteta hangete osakaal	7,9%	7,6%	6,9%
6 madalaima hinna ja kulu alusel hinnatud hangete osakaal	87%	87%	87%
7 VKE-dega sõlmitud lepingute osakaal	88%	87%	88%

Riigihangetel on teatud ulatuses mõju ka Eesti ressursitootlikkuse¹³ näitaja kujunemises. Hetkel on Eesti ressursitootlikkuse näitaja poolest Euroopa Liidus¹⁴ Bulgaaria ja Rumeenia ees viimaste seas. Kui Euroopa Liidus on ressursitootlikkus 2021. aastal olnud keskmiselt 2,29 eurot/kg kohta, siis Eestil on see 0,78 eurot/kg kohta. Võrdlusena võib näiteks välja tuua, et Belgial on sama näitaja 2021. aastal olnud 3,14, Lätil 1,2 ning kõige kõrgem Hollandil - 6,6 eurot/kg kohta. Eesti on strateegias "Eesti 2035" seadnud eesmärgiks saavutada aastaks 2035 ressursitootlikkus 0,9 eurot/kg kohta.

Kuigi Eesti madal ressursitootlikkuse näitaja on peamiselt seotud põlevkivist elektri tootmise ja madala asustustihedusega, siis riigihangete kaudu on võimalik ressursitootlikkuse tõstmisesse samuti panustada. Põhiliselt näeme, et riigihangete kaudu saab ressursitootlikkust edendada läbi materjalide taaskasutuse edendamise, mis vähendab loodusressursside esmast kasutust, näiteks riigi ehitusobjektidel ning innovatsiooni kaudu, mis võiks panustada uute ja efektiiv-

semate tootmistehnoloogiate kasutusele võtmisesse.

Ühtlasi on ka Euroopa ökoinnovatsiooniindeksi raames Eesti kohta välja toodud, et ressursi kasutamise efektiivsus on üks suurimaid nõrkusi, seepärast on Eesti teiste Euroopa Liidu riikide seas hinnangutelt viimaste hulgas. Ressursikasutamise efektiivsus, olles üks suurimatest nõrkustest Eesti ja selle majanduse ökoinnovatsioonis, omab märkimisväärset arenguruumi¹⁵.

Riigihangete läbiviimisel tugeva konkurentsi tagamine on üks võimalusi riigihangete tulemusel pakutava ühiskondliku väärtuse maksimeerimisel. Selle eesmärgi täitmiseks on vajalik tagada avaliku sektori usaldusväärsus. Usaldusväärsusust kõigutavad ajakirjanduse poolt avastatud juhtumid, kus hankelepingute täitmisel osalevad tööõigust rikkunud ettevõtted, kes ei taga jätkusuutlikku tööhõivepoliitikat. Leidub ka korruptsioonijuhtumeid ja vaieldavate otsuste alasse jäävaid hangete kajastusi, mis tekitab mainekahju avalikule sektorile laiemalt ning vähendab ettevõtjate motivatsiooni riigihangetes osale-

¹¹ allikad: riigihangete register, Statistikaamet ja Eurostat

¹² Eesti ressursitootlikkus on EL-27 keskmisest ressursitootlikkusest praegu u 30%

¹³ Ressursitootlikkuse näitaja mõõdab riigi SKP-d rahalises mahus, mis on toodetud 1 kg kasutatud loodusressursi kohta.

¹⁴ Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_rp/default/table?lang=en

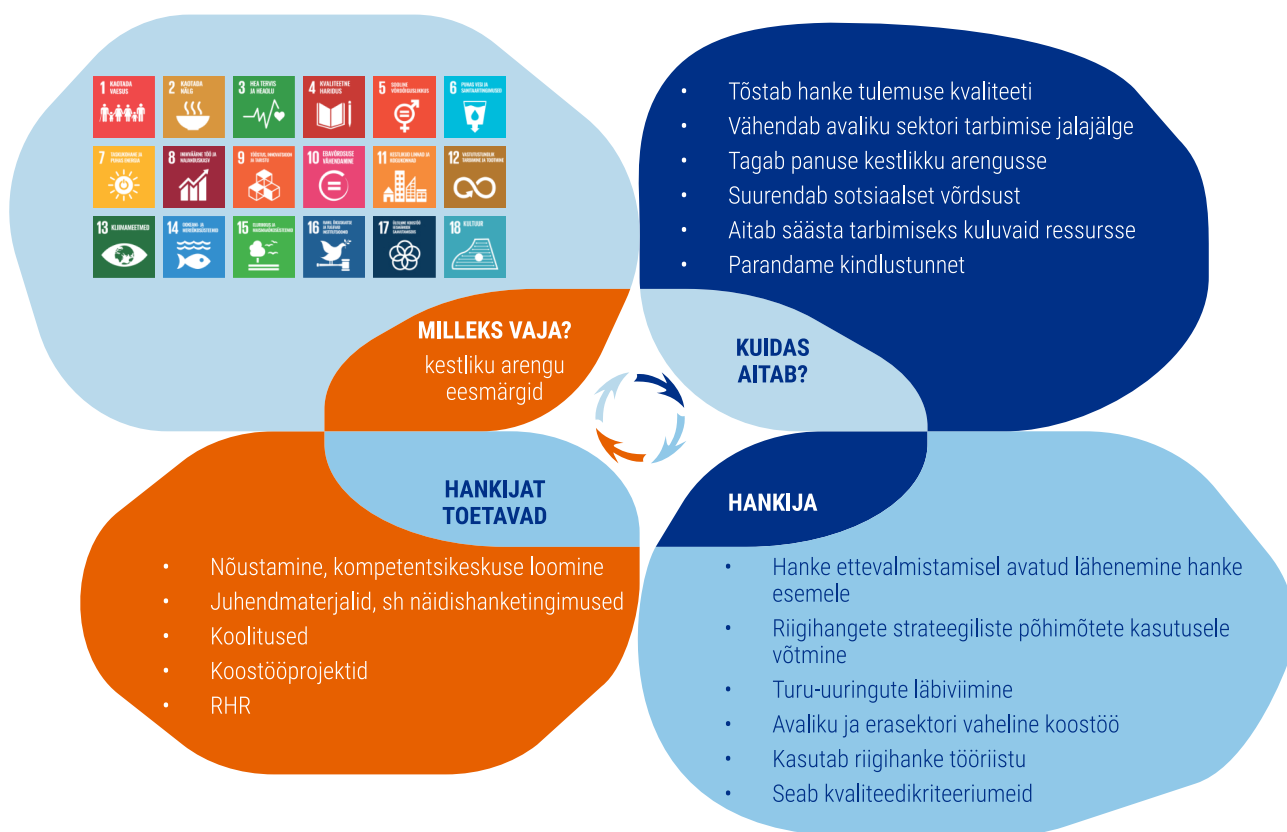
¹⁵ „While resource efficiency is a major deficiency in which Estonia is ranked last among all EU Member States /.../ Resource efficiency, albeit being one of the major weak points of eco-innovation in Estonia and its economy, and having considerable room for improvement /.../“.

miseks vähendades seeläbi konkurentsi ja valikuvõimalusi riigi jaoks.

Kuigi riigihangete seadus ja ka tehniline korraldus (e-riigihangete keskkond – riigihangete register) võimaldavad läbi viia väärtuspõhiseid riigihankeid, ei kasutata praktikas neid võimalusi piisavalt ära. Selleks, et viia riigihangete kvaliteet uuele

tasemele ning realiseerida riigihangete strateegilise kasutuse potentsiaal ka Eestis, tuleb saavutada mõtteviisi muutus ja riigihangete strateegilisele rollile tuleb mõelda juba hanke eseme üle otsust tehes ja konkreetse hanke strateegiat välja töötades.

LISAME VÄÄRTUST: RIIGIHANGETE STRATEEGILISED PÕHIMÕTTED

Usaldusväärne

Avalik sektor on usaldusväärne lepingu-partner. Usaldusväärset riigihangetes tagame õiguskindla ja läbipaistva riigihanke menetluse läbiviimisega. Usaldusväärset tagamine on oluline, et läbi hanketegevuse kaasata maksimaalselt turupotentsiaali, et selle tulemusena pakkuda parimat avalikku teenust ühiskonnale.

Olles usaldusväärne ja läbipaistev lepingu-partner erasektorile, tagame kindlustunde ka erasektorile ning saavutame suurema konkurentsi riigihangetes ja seeläbi ka avalikule sektorile parima tulemuse suurendades avalike vahendite kasutamisest saadavat heaolu ühiskonna jaoks.

- * Õiguskindel ja läbipaistev hankepraktika julgustab ettevõtlussektorit riigihangetel osalema
- * Usaldusväärus annab kindlustunde võrdsest ja ausast kohtlemisest
- * Läbi usaldusvääruse kaasame parimad partnerid maksimeerimaks ühiskondliku heaolu

Kuidas me selle saavutame?

Õiguskindel

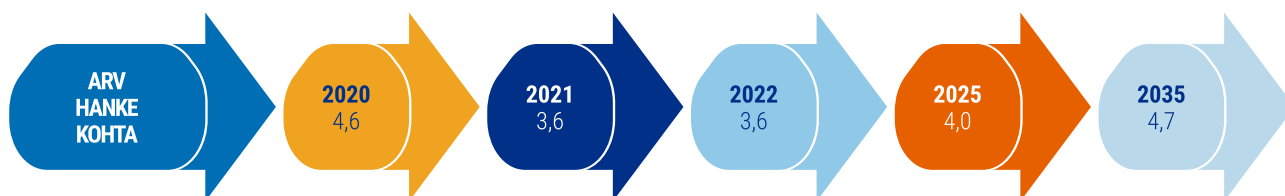
- Koostame hankedokumendid professionaalselt ja õiguslikult korrektselt
- Kasutame paindlikult õigusaktides antud võimalusi nii riigihanke menetlusliigi kui ka hindamissüsteemi valikul
- Oleme usaldusväärne lepingupartner ja arvestame sellega ka lepingutingimustes

Läbipaistev

- Avame hanke maksimaalselt konkurentsile (võimalusel ka väljakuulutamiseta hankemenetluses)
- Tunneme turgu ja väldime piiravaid tingimusi, mis võivad vähendada konkurentsi
- Tagame avatud suhtluse ja võrdse info riigihankega seotud osapooltele
- Tagame arusaadava ja läbipaistva (soovitavalt kvaliteedil põhineva) hindamissüsteemi

Mõõtmine ja sihttasemed

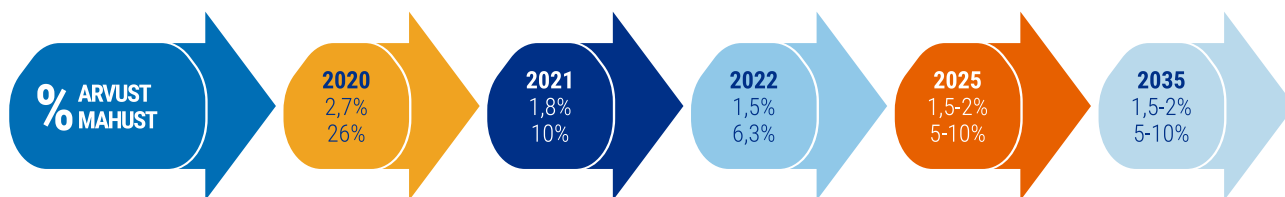
Tulemusindikaator 1. Keskmine pakkujate arv riigihankes

Suund "usaldusväärne" on suunatud riigi kui hea lepingupartneri kuvandi tagamisele, et läbi usaldusvääruse suurendada ettevõtjate huvi riigihangetes osalemise vastu. Ettevõtjate huvi peegel-

dab kõige paremini keskmine pakkujate arv riigihankes. Eesti väikese majandusega riigina ei saa aga seada ootust keskmisele pakkujate arvule väga kõrgele tasemele, mistõttu ootame laugret tõusu.

Tulemusindikaator 2. Vaidlustatud riigihangete osakaal

Vaidlustamisvõimalus tagab turu eneseregulatsiooni ning optimaalne vaidlustuste tase aitab kaasa parema hankepraktika kujunemisele ning suurendab õigusselgust. Liiga kõrge vaidlustuste tase piirab hankemaastiku toimimist ning liiga väike vaidlustuste tase jällegi pärsib hankepraktika arengut ning viitab ettevõtjate vähesele huvile avaliku sektoriga lepingulistesse suhetesse astumise vastu. Kuna avaliku sektori huvi on hoida riigihangetes konkurentsi tasemel, mis tagaks parima lahenduse soetamise võimalusi ning toetaks ühtlasi ka turu arengut, peab vaidlustamisvõimalus olema ettevõtjatele kättesaadav ning toimima optimaalsel tasemel.

Keskkonnahoidlik

Keskkonnahoidlike riigihangetega mõjutab hankija läbi nõudluspoole kujundamise ka keskkonnahoidlike lahenduste üldist kättesaadavust turul. Keskkonnahoidlike lahenduste eelistamisega vähendab avalik sektor enda teenuste pakkumisega kaasnevat negatiivset keskkonnamõju ja on eeskujuks ja tõukeks erasektorile keskkonnahoidlikkuse edendamisel, suurendades ettevõtete motivatsiooni enda toodete ja teenuste innovaatsilisuse ja kestlikkuse arendamiseks. See omakorda suurendab ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet ja võimalust osaleda piiriülestes tarneahelates. Samuti on ettevõtete keskkonnahoidlik tegevus määrav ka riigi suutlikkuses vähendada kasvuhoonegaaside heidet ning üle minna ringmajandusele ja

Üldjuhul on Eestis tavapärane, et vaidlustatakse 1,5 - 2% riigihangetest ning seda võib eelnevale praktikale tuginedes pidada optimaalseks tasemeks, et oleks tagatud nii hankijate huvi hankelepinguni jõudmisel kui ettevõtjate õiguste kaitse. Vaidlustuste tase on olnud sarnaselt keskmise pakkujate arvuga kõrgem 2020. aastal, mil riik kontratsükliliselt toetas ettevõtlust riigihangete kaudu ning ettevõtjate huvi hankelepingute võitmise vastu oli tavapärasest kõrgem alternatiivsete ettevõtlusvõimaluste vähenemise tõttu, kuid majandusolukorra stabiliseerimise tulemusena on nii vaidlustuste tase kui ka keskmine pakkujate arv langenud tavapärasele tasemele.

toetada keskkonnahoidlike ärimudelite teket.

Lisaks hangitava toote omadustele tuleks arvestada ka seda, kas toode on toodetud keskkonda säästvate või saastavate lahenduste abil. Hanke planeerimise faasis on oluline analüüsida hangitava toote, teenuse või ehitustöö keskkonna- ja kliimamõju. Eelistatud on madala süsinikehitega, energia- ja ressursitõhusad ning ringsed tooteid, teenused ja lahendused.

Kaasates innovaatsilisi lahendusi, mis vähendavad survet keskkonnale (ökoinnovatsioon) ja võttes kogu toote elutsükli arvesse juba selle disainis (ringdisain, ökodisain), on võimalik kasvatada majandust keskkonnale tekkivat kahju vähendades ning luua väärtust ja heaolu ühiskonnale.

- * **Keskkonnahoidlik riigihange stimuleerib tooteinnovatsiooni ja keskkonnahoidlikust ning aitab luua turgu**
- * **Erasektor hakkab pakkuma väiksema negatiivse keskkonnamõjuga tooteid, teenuseid ja ehitustöid**
- * **Avalik sektor kujundab nõudlust**
- * **Väheneb avaliku sektori keskkonnajalajalg**
- * **Avalik sektor toimib eeskujuna erasektorile**
- * **Keskkonnahoidlikud tooted, teenused ja ehitustööd muutuvad normiks ja kättesaadavaks kõigile**

Kuidas me selle saavutame?

Hangime keskkonnahoidlikke lahendusi

- Hanget ette valmistades kaardistame võimalused keskkonnahoidlike lahenduste valikuks
- Lisame keskkonnahoidlikke kriteeriume tehnilisse kirjeldusse, vastavus-, hindamis-, kvalifitseerimis- ja lepingutingimustesse
- Eelistame tõendatult keskkonnahoidlike tooteid, teenuseid ja ehitustöid
- Võimalusel kasutame pakkumuste hindamisel olelusringi kulude põhise

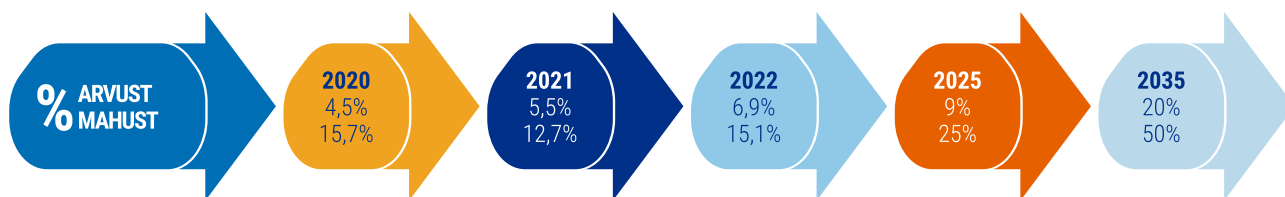
- hindamismetoodikat
- Uusehitiste puhul eelistame vastavalt otstarbekusele puidul põhinevaid lahendusi

Kontrollime keskkonnahoidlikest tingimustest kinnipidamist ka lepingu täitmise faasis

- Kontrollime, kas hankelepingu täitmisel kasutatavad tooted, ained, materjalid ja teenused vastavad pakkumuses esitatud tõenditele ja kinnitustele
- Kontrollime, kas hankelepingut täidetakse pakkumuses toodud tingimustel

Möötmine ja sihttasemed

Tulemusindikaator 3. Keskkonnahoidlike riigihangete osakaal

Keskkonnahoidlike riigihangete kasutamise tase on olnud viimastel aastatel tõusutrendis. Lähtuvalt viimaste aastate tõusutrendist ning seni otsustatud toetavatest tegevustest, on ette nähtud keskkonnahoidlikele riigihangetele lühi- ja pika perspektiivi sihttasemed. Lühiperspektiivis oodatakse, et 2025. aastal viiakse kõigist riigihangetest 9% läbi keskkonnahoidlikult, mille rahaline osakaal võiks moodustada veerandi riigihangete rahalisest kogumahust. Oodatav muutus on seatud

konservatiivselt ning põhineb Kliimaministeeriumi hinnangutel lähtuvalt juba eelnevalt paika pandud tegevusplaanidest, mis muu hulgas hõlmab endas ka järgnevatele tootegruppidele kohustuslike keskkonnahoidlike tingimuste seadmist.

Pika perspektiivi sihttasemes on ette nähtud suurem muutus, mis baseerub riigihangete läbiviimise strateegiliste põhimõtete vastuvõtmisel ning planeeritaval tegevuskaval ja teistel toetavatel tegevustel.

Sotsiaalselt vastutustundlik

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangetega kujundab avalik sektor läbi nõudluspoole ka sotsiaalselt vastutustundlikkust tööturul ja ettevõtjate seas parandades seeläbi töökultuuri ning tööturul osalevate ühiskonnaliikmete heaolu. Läbi tööturul osalevate ühiskonnaliikmete heaolu paranemise väheneb ka surve riigi või

kohalike omavalitsuste poolt pakutavate sotsiaaltoetuste järele. Hankija on sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete läbiviimisega eeskujuks ja tagab, et erinevate valdkondade vahel ei teki probleemi, kus üks hange avaliku rahaga loob tagajärgi, mida järgmise riigihankega või muu avalikku raha kulutava meetmega

lahendama peab. Sotsiaalselt vastutus- tundlike riigihangetega tagame, et hankele- pingute täitmisel osalevatel inimestel (sh tarneahelas) on tagatud õiglased töötingi- mused.

Euroopa Komisjoni poolt on nimetatud¹⁶ järgmised sotsiaalvaldkonna eesmärgid, mida on võimalik riigihangete abil edendada ja toetada:

- noorte ja eakamate töötajate tööhõive- võimalused;
- sooline võrdõiguslikkus (nt töö- ja pereelu tasakaalustamise liht- sustamine, segregatsiooni vähen- damine valdkonniti ja tööturul, võrdse kohtlemise tagamine töökohal);
- tööhõivevõimalused inimeste jaoks, kes on pikaajalise töötuse, kodutuse, diskrimineerimise või muu haavatavaks muutva teguri tõttu sotsiaalselt tõrjutud;
- puuetega inimeste ühiskonnas osalemine ja tööhõive, sealhulgas kaasava ja juurdepääsetava töökesk- konna kaudu;
- parem mitmekesisuspoliitika, eba- soodsas olukorras olevate elanikkonna-

rühmade (nt välistööjõud, rassilise, rahvus- või usuvähemustesse kuuluvad inimesed, madala haridustasemega inimesed ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevad inimesed) sot- siaalne kaasatus ja tööhõive või- malused ning kõigi töötajate täiendus- ja ümberõppevõimalused.

Kõik nimetatud sotsiaalsed eesmärgid on aktuaalsed ka Eesti kontekstis, mistõttu sõltub ka Eestis sotsiaalsesse eesmärki- desse panustamine muu hulgas sot- siaalsete kriteeriumite kaasamisest riigi- hangetesse.

Seejuures on oluline tähele panna, et kohustuslike sotsiaal- ja tööõigusnormide järgimine ei ole riigihankes osalevate ette- võtete jaoks valikuvõimalus, vaid kohustus. Samuti tuleb välistada olukord, kus sotsiaal- ja tööõigusnormide mittetäitmise kaudu saab ettevõtja (näiteks madalaima hinna pakkumise kaudu) konkurentsieelise riigihankel. Riigihanke tingimuse kaudu võib anda konkurentsieelise (näiteks pakkumuste hindamisel) vaid ettevõtete vabatahtlikule sotsiaalselt vastutustund- likule tegevusele (näiteks puuetega inimeste või pikaajaliste töötute hõivesse kaasamine).

- ✳ **Sotsiaalselt vastutustundlik riigihange stimuleerib turgu**
- ✳ **Erasektor on motiveeritud tagama töötajate heaolu ja õiglased tingimused**
- ✳ **Avalik sektor kujundab nõudlust ja toimib eeskujuna**
- ✳ **Haavatavate ühiskonnagruppide hõive edendamine**
- ✳ **Haavatavate gruppide ühiskonda kaasatuse edendamine**
- ✳ **Ebavõrdsuse vähendamine**

Kuidas me selle saavutame?

Hangime sotsiaalselt vastutustundlikke lahendusi

- Hanget ette valmistades kaardistame võimalused sotsiaalselt vastutus- tundlike kriteeriumite lisamiseks hanke- dokumentidesse

- Seame/lisame töö- ja inimõigustest lähtuvad tingimused riigihankelepingu- tesse
- Leiame võimalusi sotsiaalselt vastutus- tundlike kriteeriumite seadmiseks teh- nilises kirjelduses, vastavus-, hindamis- ja lepingutingimustes

¹⁶ Sotsiaalne ostmine – juhend sotsiaalsete kaalutluste arvestamiseks riigihankes: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52021XC0618%2801%29>

- Kõige pakkuvalt pakumuses kirjeldust tema poolt hankelepingu täitmisel sotsiaalsete aspektide täitmise kohta
- Leiame võimalusi pakkuda ettevõtlusvõimalusi läbi riigihangete ka haavatavaid ühiskonnagruppe hõivesse kaasavatele ettevõtetele

Kontrollime sotsiaalsetest aspektidest kinnipidamist ka lepingu täitmise faasis

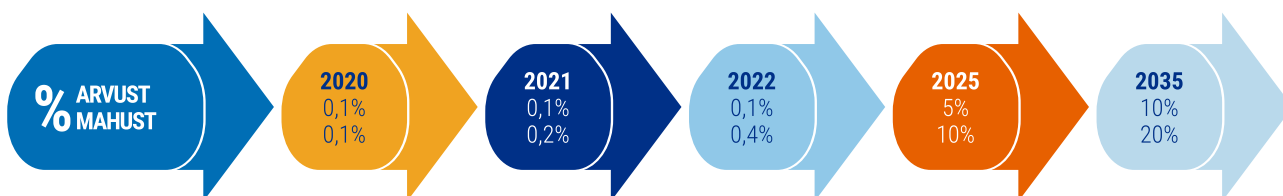
- Teeme pistelist kontrolli pakkuja poolt hankelepingu täitmisel nõutud ja

lubatud sotsiaalsete tingimuste tagamise kohta

- Veendume, et meie jaoks tööd teostav ettevõtte tagaks töötajate heaolu, inimeste ja töökohtade kinnipidamise ja kujundame vastavalt hankelepingu tingimused
- Reageerime sotsiaalsete tingimuste mittetäitmisele vastavalt lepingus kokkulepitule
- Vajadusel teatame rikkumise kahtlusest pädevat asutust

Möötmine ja sihttasemed

Tulemusindikaator 4. Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete osakaal

Sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kasutamise tase on Eestis olnud minimaalne. Osaliselt tuleneb see vähesest teadlikkusest, teisalt on põhjuseks kindlasti ka probleemne andmekvaliteet. Muutus sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete lühiperspektiivi sihttasemes on ette nähtud märkimisväärne ja ambitsioonikas, kuid arvestades sotsiaalselt vastutustundlike kriteeriumite universaalsust, on sotsiaalselt vastutustundlike kriteeriumite integreerimine riigihangetesse laialdaselt võimalik.

Sotsiaalsete hindamiskriteeriumite seadmisel on juba alustanud eeskujuna ja praktika loomist suurima keskse hankijana Riigi Tugiteenuste Keskus. Seega vaatamata ambitsioonikale lühiperspektiivi eesmärgile, on vastavasse sihttasemesse reaalse tegevustega panustamisega juba alustatud. Pika perspektiivi osas on sihttase seatud tagasihoidlikum ning põhineb peamiselt käesolevate strateegiliste põhimõtete alusel koostada plaanitaval tegevuskaval.

Innovatsiooni toetav

Innovatsioonihanke eesmärk on suunata turgu välja töötama uut ja olemasolevast paremat lahendust hankija kirjeldatud probleemile või anda hoogu riigi strateegilisi eesmärke teenivatele innovaatilistele lahendustele. Innovatsioonihanke kaudu saab hankija muu hulgas aidata turule tuua uue innovaatilise toote või lahenduse, mille järele võib seejärel tekkida nõudlus ka teistel turuosalistel, seega loob hankija läbi

innovatsioonihanke turule nõudlust, mida seal enne ei olnud ja võimaldab seeläbi ka erasektorile uute innovaatiliste lahenduste pakkumist ja kasutamist. Seejuures võib innovaatiliseks lugeda ka olulises osas parendatud või tavalahendusest edasi arendatud rätseplahenduste hankimist. Seeläbi aitab hankija edendada teadus- ja arendustegevust, majanduskasvu ning innovatsiooni olles eeskujuks, võimaluste

pakkujaks ja saades samal ajal ise kasu ka uudest, paremast ja efektiivsemast lahendusest. Innovatsioonihangete läbiviimisega toetame Eesti majandus- ja elukeskkonna arengut, aga saame toetada ka

rohe- ja sotsiaalpoliitika elluviimist ning arendame avaliku sektori toimimist. Innovatsiooni abil toetame ka kehtlikku arengut.

- * **Avalik sektor saab võimaldada efektiivsemate ja uudsete tehnoloogiate turule pääsu ja suurendada innovaatiliste toodete nõudlust turul**
- * **Avalik sektor panustab innovatsiooni ja majanduskasvu potentsiaali edendamisse**
- * **Aitab leida uuenduslikud lahendused arenguvajadustele igas valdkonnas ning sel moel saavutada riigi pikaajalised eesmärgid**

Kuidas me selle saavutame?

Hangime innovaatilisi lahendusi

- Hanget ette valmistades kaardistame võimalused innovaatiliste lahenduste eelistamiseks ja korraldame infovahetust turuosalistega (туру-uuring)
- Leiame võimalusi riigihanke ülesehitamiseks probleemist lähtuvalt ning võimaldame ettevõtjatel pakkuda meile täiesti uusi lahendusi
- Eelistame kvaliteedipõhiseid hindamiskriteeriume

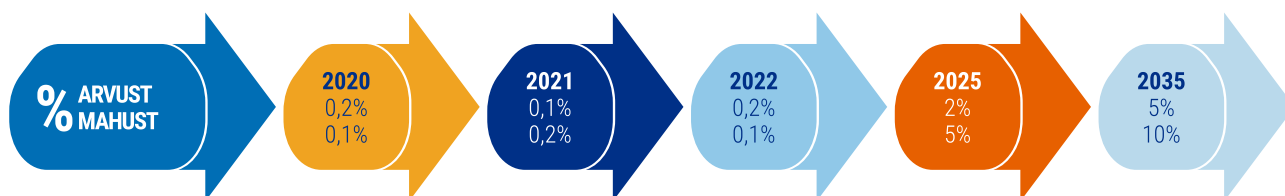
- Kujundame innovatsiooni toetavaid hoiakuid ja aktsepteerime innovatsiooniga kaasnevate riskide võtmist

Lepingu täitmine

- Toetame lepingutingimustega innovaatilise lahenduse pakkumisest tuleneva ebakindluse ja ettearvamatusena vähenemist
- Panustame lepingutingimustega eesmärgipärasele koostööle ettevõtjatega ja oleme avatud ning koostööle orienteeritud lepingupartnerid

Mõõtmine ja sihttasemed

Tulemusindikaator 5. Innovatsioonihangete osakaal

2025. aasta sihttase, et 2% kõigist riigihangetest oleksid innovatsioonihanked, on üle võetud 2023. aastal vastu võetud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning on arvestades tänast statistikat ülimalt ambitsioonikas. Innovatsioonielemendi olemasolu kohati keerukas tuvastamine on osaliselt väikese baastaseme põhjustajaks. Euroopa Komisjoni tellimisel viiakse läbi analüüs, mille raames tuvasta-

takse riigihangete registri info alusel teatud parameetrite järgi tegelik innovatsioonihangete tase. Innovatsioonihangete korrektse tuvastamise ja andmekvaliteedi problemaatika ei ole Eesti-spetsiifiline probleem, vaid see murekoht on Euroopa-ülene, mistõttu Euroopa Komisjon on vastava analüüsi tellinud. Analüüsi tulemused selguvad 2023. aasta lõpuks või 2024. aasta

alguses.

Innovatsiooni hangitakse lisaks ka teadusarendustegevuse erandi alusel. Vastav statistika riigihangete registris ei kajastu.

Andmekvaliteediga seotud problemaatika adresseerimine on üks prioriteete ka käesoleva strateegiliste põhimõtete rakendusplaani koostamise raames. Avaliku sektori innovatsiooni hankimist toetavate tegevustega on juba ka alustatud, näiteks on

koostatud katsetamise juhend¹⁷ avalikule sektorile ning käivitatud ka vastav innovatsioonivõimekuse tõstmise toetusmeede¹⁸. Jätkates juba olemasolevate tegevustega ning võimendades seniseid tegevusi uute, riigihangete läbiviimise strateegiliste põhimõtete alusel koostatava tegevuskava tegevustega, on ambitsioonikas lühiperspektiivi sihttase 2% innovatsioonihankeid aastaks 2025, saavutatav.

Riigi julgeolekuriske vähendav

Riigikogu poolt heaks kiidetud Eesti julgeolekupoliitika alustes on sätestatud, et Eesti julgeolekupoliitika eesmärk on kindlustada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Julgeolekukeskkonna suurim strateegiline väljakutse on intensiivistunud vastasseis erinevate poliitiliste, majanduslike ja ühiskondlike süsteemide vahel. Täpsemalt, vastasseis majanduses, tööstuses ja tehnoloogia kasutamises on muutunud ohuks, kus demokraatlikke

väärtusi mitte jagavad riigid kasutavad nende huvides tegutsevaid ettevõtteid relvana.

Eesti riigi julgeolekuriskide teadlikuks juhtimiseks on vaja enam teadvustada ja arvestada julgeolekuga seotud aspekte ka riigihangete raames. Vähendamaks Eesti sõltuvust ebademokraatlikke väärtusi jagavatest riikidest, tuleb riigihangete läbiviimisel teadvustada ja hinnata võimalikke riske ning välistada julgeolekuriske suurendavad tooted, teenused ja pakkujad.

- * **Vähendades tehnoloogiasõltuvust riikidest, mis võivad kujutada Eestile julgeolekuohtu, suurendame ühiskonna kindlustunnet ja riigi kriisikindlust**
- * **Julgeolekuteadlikkuse tõstmise ja riskihindamisega vähendame ohte riigi julgeolekule.**

Kuidas me selle saavutame?

- Tehnoloogia hankimisel arvestame pädevate asutuste tehniliste spetsifikatsioonide osas tehtud soovitustega
- Võimalusel kasutame julgeolekutundliku tehnoloogia hankimisel keske hankija tuge
- Kasutame hanke hindamisel kvaliteedikriteeriume, et vähendada pakutava hinna konkurentsieelist
- Kasutame tehnoloogiliste riskide vähendamiseks infoturbemeetmeid

¹⁷ <https://katsetamine.riigikantselai.ee/>

¹⁸ <https://riigikantselai.ee/avaliku-sektori-innovatsioon>

Mõistlik

Riigihankeid korraldatakse avaliku sektori toimimiseks ja avalike teenuste osutamiseks vajalike asjade, teenuste ja ehitustööde hankimiseks, tagades seejuures hankija rahaliste vahendite läbipaistva, otsarbeka ja säästliku kasutamise, isikute võrdse kohtlemise ning konkurentsi efektiivse ärakasutamise. Seega on oluline, et riigihangete korraldamine oleks tõhus, tagades seejuures majandusliku soodsuse, sõlmides hankelepingu parima võimaliku hinna ja kvaliteedi suhte alusel, arvestades keskkonnahoidlikkust, sotsiaalset vastutustunnet, riigi julgeolekut ning toetades innovatsiooni. Hankija toetab lepingupartnerit riigihanke eesmärkide saavutamiseks sõlmitud hankele-

pingu täitmisel, olles lepingupoolena orienteeritud tulemuslikule koostööle.

Hankija, olles erasektorile hea ja koostööle orienteeritud partner, pakkudes arenguvõimalusi ning võimaldades uute lahenduste turule jõudmist, võidab ka ise läbi ettevõtjate positiivse kogemuse. Sellega paraneb nii riigihangetel pakutavate lahenduste kvaliteet, uudsus kui ka ettevõtjate majanduskäitumine. Koostööle orienteeritus hankelepingu täitmisel võimaldab tõsta avaliku sektori kui lepingupartneri mainet ning parandada hankelepingute täitmise kvaliteeti ja kiirust tulenevalt töövõtja motiveeritusest lepingus edu saavutada, millest võidavad nii lepingupooled kui ka ühiskond.

- * **Tõhusalt korraldatud riigihange tagab hankijale parima sisendi avaliku teenuse pakkumisel**
- * **Kvaliteeti arvesse võttev soodne lahendus tagab maksumaksja vahendite efektiivse kasutuse**
- * **Läbi koostööle orienteerituse tagame avalikule sektorile turu parimad lepingupartnerid maksimeerimaks maksumaksjale pakutava avaliku teenuse väärtust**

Kuidas me selle saavutame?

Tõhusalt korraldatud

- Riigihangete register toetab tõhusat riigihanke läbiviimist ja on piisavalt paindlik
- Riigihangete läbiviimist toetavad tööriistad on kättesaadavad ja lihtsalt kasutatavad
- Riigihangete läbiviimise ajakulu on mõistlik

Majanduslikult soodne

- Pakkumuste hindamisel eelistame parima hinna ja kvaliteedi suhtega pakumust ning arvestame hanke eseme olelusringi kuludega kogu soetatava hanke eseme elutsükli jooksul
- Lähtume hanke väljatöötamisel säästliku tarbimise põhimõttest

- Leiame parimad lahendused eeltöö ja turu-uuringu abiga

Kvaliteeti väärtustav

- Kasutame riigihanke võitja väljaselgitamisel pakumuse maksumuse kõrval ka hanke eseme omadusi ja kvaliteeti kirjeldavaid kriteeriumeid, et selgitada välja parima hinna ja kvaliteedi suhtega lahendus

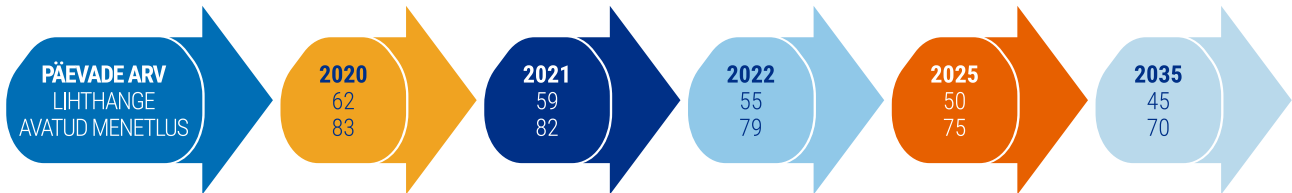
Koostööle orienteeritud

- Oleme erasektori jaoks partner, kellega soovitakse lepingut sõlmida. Hindame koostööle orienteeritust ja riskitasakaalu silmas pidades üle lepingutingimused
- Panustame, et avalik sektor oleks uuendusmeelne ja pädev

- Oleme koostööle orienteeritud ning hankelepingute täitmine on erasektorile positiivne ja arenguvõimalusi pakkuv
- Tähtsustame riigihanke väljatöötamisel hanketingimuste läbimõtlemit kasutades turu-uuringu sisendit

Mõõtmine ja sihttasemed

Tulemusindikaator 6. Lihthanke ja avatud hankemenetluse läbiviimiseks kulunud aeg päevades

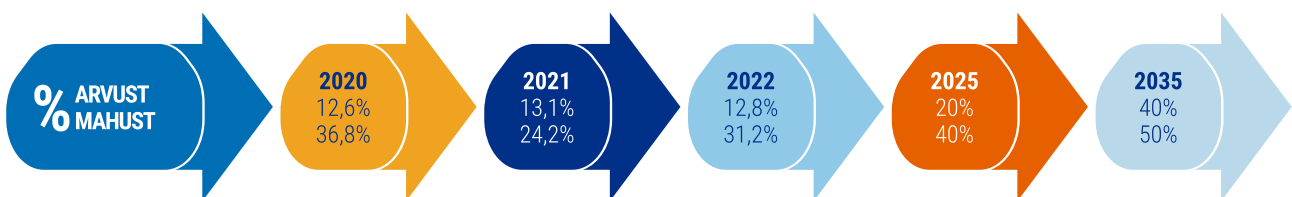
Suund "mõistlik" on suunatud riigihangete administreerimisele ning piltlikult öeldes avalikku sektorisse sisse, et tagada riigihanke läbiviimise kulu optimaalne tase. Parandades hanke tulemuse kvaliteeti ning kestlikkust peame jälgima ka riigihanke läbiviimise ajakulu hankijate jaoks, et tagada optimaalne tasakaal.

Riigihanke läbiviimisele kulunud aeg päevades on üks indikaatoritest, mis peegeldab riigihanke administratiivset koormust hankijate jaoks. Suuna "mõistlik" täitmist mõõdetakse kahe tulemusindikaatoriga, milleks on avatud ja lihthanke-menetluse (kui kõige enam kasutatavate

menetlusliikide) ajakulu ning keskmine kvaliteedikriteeriumite alusel hinnatud riigihangete osakaal nii riigihangete arvust kui ka rahalisest mahust.

Lihthanke ja avatud hankemenetluse läbiviimise ajakulu on olnud langustrendis ning seetõttu nähakse ette ka vähene langus lühiperspektiivi sihttasemes. Edasiste rakenduslike tegevuste raames peetakse silmas ka riigihangete registri paindlikkust ning juhendmaterjalide ning teiste toetatavate materjalide kättesaadavust ja kasutamist lihtsustavaid tegevusi, mistõttu ei ole ei lühiega pikas perspektiivis saavutatav sihttase liiga ambitsioonikas.

Tulemusindikaator 7. Kvaliteedikriteeriumite alusel hinnatud riigihangete osakaal

Kvaliteedikriteeriumite kasutamine riigihandel võimaldab hankija otsust võitva pakkumuse väljaselgitamisel teha enamate kriteeriumite alusel, et tagada lisaks avalike vahendite säästvale kasutusele ka optimaalse kvaliteedi ja parema kestlikkusega toode, teenus või ehitustöö.

Kvaliteedikriteeriumite kasutamise edendamiseks on algatatud projekt, mille raames Rahandusministeeriumi tellimisel pakutakse välja enimhangitavatele tootegruppidele valik kvaliteedikriteeriumeid, mida hankijad saavad lihtsalt oma riigihan-

getesse üle võtta. Samuti hakkavad panustama kvaliteedikriteeriumite enamasse kasutamisse ka strateegiliste põhimõtete rakenduskava raames plaanitavad tegevused, mistõttu on seatud lühija pika perspektiivi sihttasemed küll ambitsioonikad, kuid toetatavate tegevuste olemasolul siiski saavutatavad. Eriti arvestades, et hankijate seas läbi viidud uuringu alusel selgus, et ka hankijate enda rahulolu kvaliteedikriteeriumite alusel hinnatud riigihanke tulemusega oli kõrgem kui madalaima hinna alusel hinnatud riigihangete puhul.

Strateegiliste põhimõtete ühendamine

Käesolevas dokumendis on koondatud strateegilised põhimõtted, mis kas koos või ka eraldi viivad riigihanked uuele kvalitatiivsele tasemele, maksimeerides ühiskondlikku heaolu ja avalike teenuste taset. Kõiki eeltoodud strateegilisi põhimõtteid ei ole alati võimalik kõigis hangetes üheaegselt realiseerida, kuid iga hankija ja riigihanke panus strateegiliste põhimõtete maksimaalsel kasutusse võtmisel on määrava tähtsusega, et saavutada Eesti riigihangete kvalitatiivne areng.

Jätkusuutliku majandamise tagamisel ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisel peab riik hankijatega koos võtma ohjad ning olema erasektorile nii eeskujuks kui partneriks. Riigihangete strateegiliste põhimõtete näol on tegemist kvalitatiivsete

väärtustega, millest tulenevate põhimõtete järgimine aitab mõista riigihangete strateegiliselt olulist rolli ühiskonnas ning hankijate vastutust ühiskondliku väärtuse tagamisel.

Me oleme riigina võtnud arengusuunad ja eesmärgid erinevates riiklikes strateegiates, eelkõige Eesti riigi pikaajaline arengustrateegia Eesti 2035 ning valdkondlikes arengukavades, millest mõned võib siin välja tuua: Heaolu arengukava, Keskkonnavaldkonna arengukava, Julgeolekupoliitika alused jms. Kõik need riiklikud arengukavad peavad silmas ühiskondliku heaolu suurendamist, kestliku arengu eesmarke ja kliima- ja rohepoliitikat ning jätkusuutlikku toimimist.

Selleks, et toetada riigihangetega rohereformi, on vajalik riigihangetes kasutada keskkonnanahoidlikke kriteeriumeid, pidada silmas ringmajanduse põhimõtteid ning lähtuda keskkonnavaatetest säästlike lahenduste eelistamisest. Selleks, et toetada sotsiaalset jätkusuutlikkust, tuleb tagada hankelepinguid täitvate inimeste õiguspärased töötingimused, sh vältida tööalast ärakasutamist. Vähendamaks ebavõrdsust ühiskonnas, tuleb riigihangetes arvestada tingimustega, mis tagaksid ka haavatavate ühiskonnagruppide hõivevõimalused. Et areneda riigina avalike teenuste pakkumisel, tuleb võimaldada ka riigihangetes innovatsiooni, milleks on vajalik hanke väljatöötamisel mitte välistada innovaatiliste lahenduste kasutamist, vajalik on aktiivne suhtlus turuga ja võimaluste kaardistamine.

Samas ei saa ka unustada, et riigil on vajalik soetada teenuseid, asju ja töid, et tagada avalike teenuste pakkumine ühiskonnale, selle eesmärgi täitmisel tuleb tagada optimaalne riigihanke läbiviimise ajakulu, et avalike teenuste pakkumine ei takerduks. Arvestades avaliku sektori piiratud vahendite kättesaadavust, tuleb arvestada kvaliteedi maksimeerimisega, et tagada jätkusuutlikkus ja avalike teenuste kõrge kvaliteet. Kuna riigihangete tulemusena jõutakse lepinguliste suheteni ettevõtjatega, tuleb silmas pidada ja maandada riske, mis võivad omada mõju riigi julgeolekule, mis on iseäranis oluline tehnoloogiamahukates riigihangetes. Riigihanke järel algab koostöö- ehk partnerlussuhe riigi ja ettevõtja vahel, mille puhul on oluline koostööle orienteeritus nii riigi kui ettevõtja poolt.

HANKE ETTEVALMISTUS

- Säätliku tarbimise põhimõte
- Mis probleemi hankega lahendada
- Rendimudel?
- Kas on ruumi uuseteks lahendusteks ja innovatsiooniks?
- Strateegiliste põhimõtete kaalumine

TURU-UURING

- Kas turg pakub alternatiive minu probleemile
- Milline on turu valmisolek arvestades plaanitavaid hanketingimusi?
- Kas minu hanke plaan on teostatav?
- Kas esitatavad nõuded on mõistlikud ja vajalikud?

HANKEDOKUMENTIDE ETTEVALMISTUS

- Kas minu hankes on ruumi keskkonnahoidlikeks tingimusteks?
- Kas hange arvestab sotsiaalse vastutustundlikkusega ja loob sotsiaalset kindlust?
- Kas minu hange on õiguslikult kindel ja tagab läbipaistvuse?
- Kas minu hange arvestab piisavalt kvaliteediga ning valitud on optimaalseim menetustüüp?
- Kas hankelepingu tingimused soosivad koostööd töövõtjaga?

HANKEMENETLUSE LÄBIVIIMINE

- Kas minu hankesse on integreeritud riigihangete strateegiliste põhimõtete pakett?
- usaldusväärsus
- keskkonnahoidlikkus
- sotsiaalne vastutustundlikkus
- innovatsiooni toetamine
- riigi julgeolukuriskide vähendamine
- mõistlikkus: tõhus korraldus, majanduslik soodsus, kvaliteedi väärtustamine, koostööle orienteeritus

HANKELEPINGU TÄITMINE

- Kas hankelepingu täitmine vastab hankes kehtestatud tingimustele?
- Kas koostöö töövõtjaga vastab hankes kokkulepitule?

Saavutame riigihangetega kvalitatiivse hüppe riigi strateegiliste eesmärkide ja kestliku arengu suunas, kaasates igasse

riigihankesse võimalikult suurel määral riigihangete strateegilisi põhimõtteid.

RAKENDAMINE

Riigihangete strateegilised põhimõtted on suunatud kõigile hankijatele, et ühendada riigihangetes peituv strateegiline potentsiaal meie ühise elukeskkonna ja ühiskondliku heaolu maksimeerimisel. Strateegilisi põhimõtteid rakendame riigihangete korraldamisel kooskõlas riigihangete üldpõhimõtetega. Strateegilised põhimõtted on hankijale riigihangete seaduse, sh üldpõhimõtete rakendamisel prioriteete seadvaks vahendiks.

Käesolev riigihangete strateegiliste põhimõtete dokument on sisuliselt strateegiline raam hankijatele teadvustamiseks strateegilisi põhimõtteid, millest hanke väljatöötamisel lähtuda ja mida integreerida oma asutuse (hanke)strateegiasse või näiteks ka hankekorda, hangete ettevalmistusse ning läbiviimise protsessi. Strateegiliste põhimõtete integreerimine riigihangetesse võimaldab viia riigihangetes peituvat potentsiaali läbi turunõudluse kujundamise uuele väärtuspõhisele alusele. Seeläbi suudame riigina tõsta oma efektiivsust ning panustada ka Eesti ressursitootlikkuse kasvu ning teistesse strateegia "Eesti 2035" eesmärkide täitumisse, sh kestliku arengu tagamisse.

Kuna riigihangete valdkond on horisontaalne ja tihedalt seotud erinevate valdkondlike sisuteemadega, langeb erinevate strateegiliste suundade juhendmaterjalide ja hanketingimuste väljatöötamine erinevate ministriumide vastutusvaldkonda.

Strateegiliste põhimõtete rakendamiskaava raames on strateegiliste põhimõtete väljatöötamisse kaasatud ministriumide (Majandus- ja Kommunikatsiooniministerium, Kliimaministerium) ja teiste partnerite (Riigikantselei, KIK) poolt kaalutud järgmisi rakenduslikke tegevusi edendamaks strateegiliste põhimõtete laialdast kasutusele võttu:

- ühtse kompetentsikeskuse loomine,

mis kataks nõustamise ja juhendamise vajaduse,

- piloothangete käivitamine,
- kasutajatekondade analüüs ja parandamine,
- näidiskriteeriumite väljatöötamine ja integreerimine kasutajatekondadesse,
- parimate praktikate kogumike koostamine ja koostöövormide edendamine,
- keskne koolitamine, sh järelevalvet teostavatele asutustele,
- eeskujude tunnustamine ja vastav kommunikatsioon,
- tippjuhtide ja spetsialistide kaasamine ning koolitamine,
- seiresüsteemi arendamine,
- juhendmaterjalide väljatöötamine.

Jätkatakse keskkonnasektoris kohustuslike tingimuste kehtestamisega määruste tasandil ning hankijatele koolituste pakkumisega.

Rakendamiskaava arutelude käigus on korduvalt tuvastatud ka vajadus koondada erinevate ministriumide vastutusvaldkondadesse kuuluvad juhised ning koostada hankijatele ühtne väärtuspõhise hankimise infokogumik integreerides kokku kogu juhendite ja näidiskriteeriumite info. Täpsed lahendused selguvad rakenduskaava väljatöötamise käigus.

Strateegiliste põhimõtete rakendamise tulemusena soovitakse näha kvalitatiivset arenguhüpet riigihangete korraldamises ning laiendada riigihangete funktsiooni ühiskondliku kestliku arengu toetajana.

Lisaks eelnevalt nimetatud kohalike rakenduslike meetmete kaalumisele, on 2023. aasta septembris alanud ka riigihankeametnike professionaalsuse tõstmise projekt, mille raames analüüsitakse läbi ka

võimalused riigihangete valdkonnas kvalifikatsioonireformi elluviimiseks, et tagada süsteemne kvalifikatsioonimudelile vastava ametkonna järelkasv. Projekti rahastab Euroopa Liit ning projektipartneriks Eestile on OECD. Projekti kaasatakse lai ring keskseid ja suuri hankijaid ning erinevaid partnerorganisatsioone ja huvigruppe. Ühtlasi läbitakse kuni 200 ametniku kvalifikatsiooni hindamine Euroopa riigihangete valdkonna kompetentsimudeli suhtes, tuvastatakse kvali-

fikatsioonitasemes adresseerimist vajavad valdkonnad ning töötatakse välja Eestile kohandatud kompetentsimudel ning viiakse ellu koolitajate pädevuste tõstmise tegevused. Et tagada jätkusuutlik kompetentsimudelile vastavus, analüüsitakse võimalusi ja tehakse ettepanekud kvalifikatsioonireformi läbiviimiseks. Ühtlasi on projekti raames plaanis läbi viia strateegiliste riigihangete pilootprojekte, et luua kohalikku parimat praktikat.

Lisa 1: SEOSSED TEISTE STRATEEGIATEGA

Eesti 2035

Strateegiliste ootuste koostamise eesmärgiks on täita "Eesti 2035" strateegia tegevuseesmärk „Jätkusuutlike, paindlike ja väärtuspõhiste riigihangete edendamine (sh eelistades keskkonnanahoidlikke, sot-

siaalselt vastutustundlikke ning innovaatilisi tooteid, teenuseid ja ehitustöid), millega võimalusel luuakse lisaks hangitud tulemustele lisandväärtust riigi prioriteetsetes valdkondades“.

Heaolu arengukava 2023 - 2030

Heaolu arengukava (HEA) seab strateegilised eesmärgid laste ja perede heaolu, soolise võrdsuse ja võrdse kohtlemise, tööhõive, pika ja kvaliteetse tööelu, sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamise ning vanemaealiste toetamise poliitika suundadele. HEA olulisteks eesmärkideks on tagada perede turvatunne, kvaliteetsed töötingimused, vähemus-

rühmade eneseteostusvõimalused, vanemaealiste sotsiaalne kaasatus ning meeste ja naiste võrdsed õigused, kohustused ja võimalused.

Neid eesmärke saab saavutada laiapõhjalise sekkumisega, milles on oluline roll avaliku sektori rahastuse kasutamisel, sh riigihangetel.

Keskkonnavaldkonna arengukava

Keskkonnaministeerium on alustanud keskkonnavaldkonna strateegilise arengudokumendi (KEVAD) koostamist sihiga luua valdkondade ühtne arengukava ning töötada välja selle rakendamiseks vajalikud meetmed ja tegevused. Keskkonnavaldkonna arengukavas määratakse keskkonnavaldkonna arengu eesmärgid ning kirjeldatakse, kuidas neid saavutada.

Arengukava koostamise eesmärk on toetada Eesti ja Euroopa Liidu pikaajaliste strateegiliste sihtide ja ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamist ning korrapastada olemasolevate strateegiliste

dokumentide süsteem. Arengukava koostamisel püütakse saavutada laiapõhjaline kokkulepe looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes keskkonnavaldkonna seostest majandus- ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjudest ümbritsevale looduskeskkonnale ja inimesele.

Arengukava kestuseks on planeeritud kuni kümme aastat, millega on tagatud keskpikk tervikvaade valdkonna arengule. Hiljemalt kolm aastat enne arengukava lõppu tehakse põhjalikum vahehindamine, mille tulemusena arengukava ajakohastatakse.

Euroopa roheline kokkulepe

Euroopa roheline kokkulepe on tegevuskava, mille abil saavutada Euroopa Liidus säästev majandus, muutes kliima- ja keskkonnaprobleemid kõikides poliitika- valdkondades võimalusteks ning ülemineku

kõikide jaoks õiglaseks ja kaasavaks.¹⁹

Kliimamuutused ja keskkonnaseisundi halvenemine kujutavad endast eksistentiaalset ohtu Euroopa ja kogu maailma

¹⁹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

jaoks.

Nende probleemide lahendamiseks muudab Euroopa roheline kokkulepe ELi tänapäevaseks, ressursitõhusaks ja konkurentsivõimeliseks majanduseks, tagades selle, et:

- kasvuhoonegaaside netoheide oleks aastaks 2050 viidud nulli;
- et majanduskasv on lahutatud ressursikasutusest;
- mitte kedagi ega ühtki piirkonda ei jäeta kõrvale.

Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035

„Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035“ (edaspidi TAIE) koondab ühte arengudokumenti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arendamisega seonduvad sihid ja tegevus-

suunad. Üheks oluliseks tegevuseks selle suunas on riigi, sh kohalike omavalitsuste pädevuste ja rolli suurendamine teadus- ja arendustööde tellijana ning uuenduste eestvedajana, sh innovatiivsete riigihangete kaudu.

Eesti julgeolekupoliitika alused

Tulenevalt märkimisväärselt halvenenud rahvusvahelisest julgeolekukeskkonnast peab Eesti tervikuna tegema senisest märgatavalt kiiremini ja suuremaid pingutusi julgeoleku tugevdamiseks. Turvalisema ja kriisikindlama keskkonna kujundamiseks peab julgeolekuküsimustega arvestama poliitika ja õigusaktide väljatöötamisel ning tööprotsesside, tarneahelate, taristu, rahvusvahelise koostöö ja muu arendamisel.

Julgeoleku ja kriisikindluse tagamine riigis ning ühiskonnas on läbiv, pidev ja sihipärane tegevus. See peab peegelduma põhiseaduslike institutsioonide, täidesaatva riigivõimu, kohaliku omavalitsuse üksuste, ettevõtete, organisatsioonide, kogukondade ja üksikisikute mõtlemises, valmisolekus, tegutsemises ning omavahe- lises koostöös. Riik soosib ja toetab vaba- tahtlikku tegevust kriisikindluse suurendamisel ning kriiside lahendamisel.²⁰

²⁰ julgeolekupoliitika_2023.pdf (riigiteataja.ee)

Taaste- ja vastupidavusrahastu

Käesoleva strateegiliste ootuste kaudu panustatakse ka Taaste- ja vastupidavusrahastu (Recovery and Resilience Plan'i - RRP) järgmistesse tegevustesse:

RRP Eesti komponent 2: green transition.

Riigihanked osalevad rohe-eesmärkide saavutamises läbi keskkonnahoidlike riigihangete. Keskkonnahoidlike riigihangete kaudu antakse turule signaal keskkonnahoidlike toodete nõudluse tekkimisest ja suurenemisest, mis stimuleerib ka ettevõtlust keskkonnahoidlikumate lahenduste eelistamisele. Riigihangete turule suunatav maht moodustab Eesti SKP-st ca 12%, mis on nõudluse kujundamise seisukohast märkimisväärne!

RRP Eesti komponent 4: Energeetika ja energiatõhusus

Riigihanked osalevad ka energeetikasektoris tehtavates soetustes ning strateegiliste ootuste mõjud ulatuvad ka energeetikasektorisse. Energiatõhusus on üks riigi prioriteete, mis tuleb ka integreerida riigi ostupoliitikasse läbi keskkonnahoidlike riigihangete ja energiatõhusate lahenduste eelistamise hankeprotsessides.

RRP Eesti komponent 5: Säätlik transport

Transpordisektor osaleb samamoodi riigisisel hanketurul ning taotluses kavandatud tegevuste mõjud ulatuvad ka transpordisektorisse läbi keskkonnahoidlike lahenduste nõudluse tekitamise hankijate poolt.

RRP Eesti komponent 6: Tervis ja sotsiaalkaitse

Riigihangete strateegiliste ootuste seadmise kaudu panustatakse ka sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete edendamisse, mis panustavad tervise ja sotsiaalkaitse valdkonna eesmärkide saavutamisse. Suurendades sotsiaalse vastutustundlikkuse teadlikkust ning kasutades ära sotsiaalse hankimise võimalusi ära enamates riigihangetes, toetatakse sotsiaalkaitse eesmärkide saavutamist läbi paremate võimaluste loomise haavatavale ühiskonnagruppidele ning tagades sotsiaalset jätkusuutlikkust läbi riigipoolse nõudluse kujundamise majanduses.

Lisa 2: RIIGIHANGELE KOHALDUVAD ÕIGUSAKTID

Euroopa Liidus kehtivad järgmised riigihangete valdkonda reguleerivad direktiivid:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/23/EL kontsessioonilepingute sõlmimise kohta (ELT L 94, 28.03.2014, lk 1–64);
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT L 94, 28.03.2014, lk 65–242);
3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika- transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ (ELT L 94, 28.03.2014, lk 243–374);
4. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/81/EÜ, 13. juuli 2009, millega kooskõlastatakse teatavate kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas ostjate poolt sõlmitavate ehitustööde ning asjade ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise kord ja muudetakse direktiive 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ;
5. Nõukogu direktiiv, 89/665/EMÜ, 21. detsember 1989, riiklike tarne- ja ehitustöölepingute sõlmimise läbivaatamise korra kohaldamisega seotud õigus- ja haldusnormide kooskõlastamise kohta;
6. Nõukogu direktiiv 92/13/EMÜ, 25. veebruar 1992, veevarustus-, energeetika-, transpordi- ja telekommunikatsioonisektoris tegutsevate üksuste hankemenetlusi käsitlevate ühenduse eeskirjade kohaldamisega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta;
7. Euroopa Parlamendi ja nõukogu

direktiiv 2007/66/EÜ, 11. detsember 2007, millega muudetakse nõukogu direktiive 89/665/EMÜ ja 92/13/EMÜ riigihankelepingute sõlmimise läbivaatamise korra tõhustamise osas.

Loetletud direktiivid on üle võetud 1. septembril 2017. aastal jõustunud riigihangete seadusega. Riigihangete seadus reguleerib ka riigihangete menetluskorda direktiivide kohaldamisalast väljajäävate alla rahvusvahelise piirmäära riigihangete osas.

Riigihangete seaduse alusel on antud järgmised rakendusaktid:

1. Riigihalduse ministri 09.08.2017 määrus nr 61 „Nõuded elektroonilise teabevahetuse seadmele“
2. Riigihalduse ministri 17.07.2017 määrus nr 60 „Riigihangete vaidlustuskomisjoni põhimäärus“
3. Riigihalduse ministri 09.08.2017 määrus nr 62 „Euroopa Komisjoni teate alusel Rahandusministeeriumile esitatava informatsiooni käsitlemise ja Euroopa Komisjonile edastamise kord“
4. Vabariigi Valitsuse 31.08.2017 määrus nr 137 „Riigihangete registri põhimäärus“.
5. Keskkonnaministri 29.06.2021 määrus nr 35 „Hankelepingu esemeks olevate toodete ja teenuste keskkonnahoidlikud kriteeriumid ja nende kohta riigihanke alusdokumentides kehtestavad tingimused“ (jõustus 01.01.2022).
6. Keskkonnaministri 16.02.2023 määrus nr 6 "Hankelepingu esemeks oleva maanteeõiduki kohta riigihanke alusdokumentides kehtestatavad keskkonnahoidlikud kriteeriumid ja tingimused" (jõustus 24.02.2023)